

УДК 343.34

ЧИ Є ТЕРОРИСТИЧНИЙ АКТ КОНВЕНЦІЙНИМ ЗЛОЧИНОМ?

Ольга ПОПОВИЧ,аспірант кафедри кримінального права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена дослідженню міжнародних документів із питань боротьби з терористичними актами й іншими терористичними проявами. Визнано терористичний злочин конвенційним. Автор дійшов висновку, що міжнародні організації досі не навели точного визначення поняття «терористичний акт», що значно ускладнює виконання країнами взятих зобов'язань щодо боротьби з тероризмом та знижує ефективність заходів міжнародної спільноти та конкретних держав у цій площині. Водночас у міжнародних документах визначено різновиди терористичного акту й окремі типові його ознаки, що може слугувати орієнтиром для подальшого вдосконалення національного кримінального законодавства.

Ключові слова: міжнародні договори, конвенційний злочин, тероризм, терористичний акт, злочин.

WHAT IS A TERRORIST ACTION OF A CONVENTIONAL CRIME?

Olha POPOVYCH,Postgraduate student on the Department of Criminal Law
of Yaroslav Mudryi National Law University

SUMMARY

The article is devoted to the study of international documents on combating terrorist acts and other terrorist manifestations. Recognized as a conventional terrorist crime. The author concludes that international organizations have not yet precisely defined the concept of "terrorist act", which greatly complicates the implementation by the countries of their commitments to combat terrorist acts and reduces the effectiveness of measures of the international community and specific states in this area. At the same time, international documents define the types of terrorist act and some of their typical features, which may serve as a benchmark for improving the national criminal law.

Key words: international treaties, conventional crime, terrorism, terrorist act, crime.

Постановка проблеми. Терористична діяльність стає не лише потужним гальмом на шляху подальших цивілізаційних процесів у світі, а також серйозною загрозою існуванню людства. Світове середовище за допомогою міжнародних інституцій (Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН), Парламентської асамблеї Ради Європи) продовжує шукати ефективні заходи боротьби з терористичними актами і будь-якою іншою терористичною діяльністю. Водночас ухвалюються різні міжнародні документи (конвенції, протоколи, резолюції тощо) із цього питання, що є правовим орієнтиром для запровадження кримінально-правових заходів прискінення терористичних проявів в Україні, яка, за даними поважних міжнародних експертів, за рівнем впливу тероризму 2017 р. вже на 17 місці серед інших країн. Реєструється багато терористичних проявів в Україні. Так, згідно з інформацією Генеральної Прокуратури України, 2017 р. обліковано 1 385 кримінальних правопорушень з їх попередньою кваліфікацією як терористичні акти (ст. 258 Кримінального кодексу (далі – КК) України). Ця складна ситуація потребує більш дієвої реакції з боку держави і наукового кола.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю аналізу міжнародно-правових документів з питань боротьби з тероризмом та розроблення ефективних заходів боротьби з терористичними актами в Україні, що мають відповідати насамперед конвенційним вимогам і рекомендаціям міжнародних інституцій.

Стан дослідження. Міжнародно-правовий аспект боротьби з терористичними актами засобами кримінального права є предметом наукового зацікавлення багатьох дослідників: В.Ф. Антипенка, Л.М. Демидової, В.П. Ємельянова,

С.М. Мохончука, В.В. Устинова й ін. За такої значної уваги вчених до загальних проблем світового середовища в боротьбі з тероризмом досі залишаються недостатньо вивченими питання щодо міжнародних стандартів законодавчої регламентації кримінальної відповідальності за терористичний акт у площині суттєвих властивостей цього явища. Не надано ще чіткої відповіді й на запитання стосовно конвенційної природи такого злочину, як терористичний акт.

Метою і завданням статті є аналіз міжнародно-правових актів із питань боротьби з тероризмом та з'ясування вставлення міжнародних інституцій, насамперед ООН, Парламентської асамблеї Ради Європи (далі – ПАРЄ) і Комітету міністрів Ради Європи (далі – КМРЕ), до терористичних актів. В юридичних джерелах інформації міжнародні документи з питань боротьби з тероризмом поділяють на загальні та спеціальні. У цій статті зосереджена увага саме на спеціальних нормативно-правових актах.

Виклад основного матеріалу. Україна є частиною світового середовища й активним суб'єктом міжнародних відносин із питань боротьби з тероризмом. Вона уклала і ратифікувала низку важливих документів у цій площині. Взяті країною зобов'язання є обов'язковими для виконання, якщо в міжнародно-правових актах не зазначений рекомендаційний характер окремих положень. Це ставлення до міжнародних зобов'язань впливає із ч. 1 ст. 9 Конституції України, де зазначено, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Крім того, у ч. 5 ст. 3 КК України передбачено, що закони України про кримінальну відповідальність повинні відповідати положенням, що містяться в чинних міжнародних

договорах, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України. Отже, положення таких міжнародно-правових актів є джерелом кримінального законодавства в частині кримінальної відповідальності за вчинення терористичного акту.

Водночас варто брати до уваги ч. 2 ст. 1 КК України, де регламентовано, що для виконання завдання, передбаченого ч. 1 цієї статті, Кримінальний кодекс України визначає, які суспільно небезпечні діяння є злочинами, які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили. Крім того, ч. 2 ст. 2 цього Кодексу уточнює, зокрема, вплив різних джерел кримінального законодавства на стан останнього, репрезентує, що злочинність діяння, а також його караність та інші кримінально-правові наслідки визначаються тільки цим Кодексом. Це правило є визначальним для виконання Україною міжнародних зобов'язань щодо терористичних злочинів. Такі зобов'язання мають виконуватися шляхом удосконалення КК України.

З'ясуємо, чи є такі положення в міжнародних документах щодо терористичних актів, які мають бути впроваджені до вітчизняного кримінального законодавства.

Важливою для нашого аналізу є Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом (ETSN 90) (м. Страсбург, 27 січня 1977 р.; ратифікована Законом від 17 січня 2002 р.; набула чинності для України 14 червня 2002 р.) [1]. У Преамбулі цього міжнародного документа вперше йдеться про терористичні акти з висловлюванням стурбованості держав-членів Ради Європи, що підписали цю Конвенцію, збільшенням їх кількості. Метою цієї Конвенції визнано життєво ефективних заходів для забезпечення покарання злочинців, які скоїли такі акти.

Аналіз положень цього міжнародного акта дозволяє стверджувати, що в ньому встановлені: (а) обмеження щодо визнання діянь терористичними актами – це не політичний злочин або не злочин, пов'язаний із політичними злочинами, або не злочин, вчинений із політичних мотивів (ст. 1); (б) перелік діянь, що визнаються терористичними актами і потребують об'єднання зусиль країн-підписантів для боротьби з ними. Це: злочин, визначений у Конвенції про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден, укладений в Гаазі 16 грудня 1970 р. (незаконне шляхом насильства або погрози застосування насильства, або шляхом будь-якої форми залякування захоплення повітряного судна, або здійснення над ним контролю, або намагання вчинити будь-яку таку дію, або співучасть у таких діях); злочин, визначений у Конвенції про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації, укладений в Монреалі 23 вересня 1971 р. (незаконне й умисне: вчинення акту насильства щодо особи, що перебуває на борту повітряного судна в польоті, якщо такий акт може загрожувати безпеці цього повітряного судна; руйнація повітряного судна, що перебуває в експлуатації, або завдання цьому повітряному судну пошкодження, яке виводить його з ладу або може загрожувати його безпеці в польоті; поміщення або вчинення дії, що приводять до поміщення на повітряному судні, що перебуває в експлуатації, у будь-який спосіб будь-яких пристроїв або речовин, яка виводить його з ладу, або завдання йому пошкодження, яке може загрожувати його безпеці в польоті; руйнація або пошкодження аеронавігаційного устаткування або втручання в його експлуатацію, якщо будь-який із таких актів може загрожувати безпеці повітряних судів у польоті; повідомлення завідомо недостовірної інформації, а отже, створення тим самим загрози безпеці повітряного судна в польоті); тяжкий злочин, пов'язаний із посяганням на життя, фізичну недоторканність або свободу осіб, які перебувають під міжнародним захистом, зокрема дипломатичних агентів; злочин, пов'язаний із викраданням людей, захопленням

заручників або тяжким незаконним затриманням; злочин із використанням бомб, гранат, ракет, автоматичної вогнепальної зброї або вибухових листів чи посилок, якщо це призводить до загрози особам; замах на вчинення будь-якого з вищевказаних злочинів або участь як співучасника особи, що вчиняє або намагається вчинити такий злочин (ст. 1).

Щодо встановленого в розглядуваній Конвенції обмеження стосовно політичної мети або політичного мотиву дій, то, як зазначають науковці, проблема полягає в тому, що наслідки будь-якого акту міжнародного тероризму, який завжди має політичну мотивацію і політичні цілі, оцінюються кожною державою крізь призму власних національних інтересів, які в різних державах не тільки не збігаються, але і можуть бути діаметрально протилежними. Крім того, політики і фахівці вказують на певні недоліки в боротьбі ООН проти тероризму, найбільший з яких – нездатність ООН дати правове визначення поняттю «тероризм». У цих умовах міжнародне співтовариство пішло шляхом криміналізації окремих проявів тероризму, у чому досягло чималих успіхів [2].

До спеціальних міжнародних документів належить і Конвенція про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден (м. Гаага, 16 грудня 1970 р.) [3], про яку йдеться в Європейській конвенції про боротьбу з тероризмом (1977 р.). У ст. 1 цього документа міститься чітка конкретизація діянь, скоєння яких особою визнається злочином, а саме: будь-яка особа на борту повітряного судна, що перебуває в польоті, яка: а) незаконно шляхом насильства або погрози застосування насильства, або шляхом будь-якої форми залякування захоплює це повітряне судно, або здійснює над ним контроль, або намагається вчинити будь-яку таку дію, або б) є співучасником особи, що вчиняє чи намагається вчинити будь-яку таку дію, вчиняє злочин. У цій Конвенції порівняно, наприклад, з Конвенцією від 14 вересня 1963 р., уточнено визначення часу скоєння цього злочину: повітряне судно вважається в польоті в будь-який час з моменту зачинення всіх його зовнішніх дверей після завантаження до моменту відчинення будь-якої із дверей для розвантаження. У разі вимушеної посадки вважається, що повітряне судно перебуває в польоті доти, доки компетентні органи не приймуть на себе відповідальність за повітряне судно та за осіб і майно, що перебувають на борту (ч. 1 ст. 3).

Іншим спеціальним документом є Міжнародна конвенція боротьби з бомбовим тероризмом, ухвалена резолюцією 52/164 Генеральної Асамблеї ООН 16 грудня 1977 р. [4], де зі ст. 2 випливає визначення акту бомбового тероризму: це незаконне й умисне доставлення, поміщення, привоження в дію або висаджування вибухового або іншого смертоносного пристрою в межах місць громадського користування, державного або урядового об'єкта, об'єкта системи громадського транспорту або об'єкта інфраструктури, або таким чином, що це спрямовано проти них: а) з наміром завдати смерті або серйозного каліцтва; б) з наміром спричинити значне руйнування таких місць, об'єкта або системи, коли таке руйнування завдає або може завдати великої економічної шкоди. Актом тероризму також визнається замах на вказаний злочин, а також співучасть у цих злочинах, організація інших осіб або керування ними з метою вчинення цих злочинів, або сприяння в будь-який спосіб групі осіб, що діють із загальною метою; таке сприяння має бути умисним або в цілях підтримки загального характеру злочинної діяльності, або мети групи, або ж з усвідомленням наміру групи вчинити відповідний злочин або злочини.

Про терористичні акти згадується в Декларації про заходи з ліквідування міжнародного тероризму, затвердженій

резолюцією 49/60 Генеральної Асамблеї від 9 грудня 1994 р. [5]. Цей правовий акт відрізняється від попередніх міжнародних документів тим, що фактично усуває політичні обмеження у визнанні терористичних актів. У цьому документі зазначено, що злочинні акти, спрямовані або розраховані на створення обстановки терору серед широкої громадськості, групи осіб або конкретних осіб у політичних цілях, ні за яких обставин не можуть бути виправдані, якими б не були міркування політичного, філософського, ідеологічного, расового, етнічного, релігійного або будь-якого іншого характеру, які можуть наводитися для їх виправдання. Крім того, у цій Декларації вживаються терміни «терористична діяльність», «терористичний акт», «тероризм» без визначення або будь-якої іншої конкретизації їхнього змісту.

Спеціальними міжнародними документами з питань боротьби з терористичними актами також є: Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників (м. Нью-Йорк, 17 грудня 1979 р.) [6], в якій акт захоплення заручників визнається виявом міжнародного тероризму, а також Конвенція про фізичний захист ядерного матеріалу й ядерних установок від 26 жовтня 1979 р. [7] та ін.

КМРЕ теж ухвалив низку важливих документів щодо боротьби з терористичними актами: Декларацію про тероризм (1978 р.); Тресторонню декларацію про терористичні акти (1986 р.); резолюцію 74 про міжнародний тероризм; рекомендації (2001 р.) про основні принципи боротьби з організованою злочинністю та ін. [8].

Важливо, що в п. 2 рекомендації ПАРЕ 1706 (2005) «ЗМІ і тероризм» наведено визначення терористичних актів, а саме: «це акти, які здійснюються з метою посіяти жах, страх і хаос серед громадськості». Також у п. 3 Асамблея нагадує про свою резолюцію 1271 (2002) і рекомендацію 1550 (2002) щодо боротьби з тероризмом та поваги до прав людини і знову підтверджує, що боротьба з тероризмом не може використовуватися як привід для обмеження основних прав і свобод людини, що гарантуються Європейською конвенцією із прав людини та відповідними правовими документами Ради Європи. У зв'язку із цим вона підтримує Керівні принципи в галузі прав людини та боротьби з тероризмом, ухвалені Комітетом Міністрів 11 липня 2002 р. [9, с. 13].

12 грудня 2016 р. на засіданні Ради Безпеки ООН ухвалено резолюцію № 2322 (одним з авторів якої є Україна), що закликає держави до посилення та розширення міждержавної взаємодії та взаємодопомоги у сфері боротьби з тероризмом, обміну інформацією щодо терористичних організацій та бойовиків-терористів, зокрема їхніми біометричними та біографічними даними. У документі також зазначається важливість співробітництва між судовими та правоохоронними органами щодо розслідування злочинів, пов'язаних із тероризмом [10, с. 12].

У Висновку № 8 (2006) Консультативної ради європейських суддів (далі – КРЕС) до уваги КМРЕ з питання «Роль суддів у захисті верховенства права та прав людини в контексті тероризму» зазначено, що в процесі ідентифікації вчинків, які потрапляють під визначення «тероризм», варто посылатися, наприклад, на Рамкове рішення Ради № 2002/475/JHA, яким Європейський Союз вимагає від держав-членів ставитися як до «терористичних правопорушень», беручи до уваги їхню природу або контекст, що вони можуть серйозно зашкодити країні або міжнародній організації, коли вчинені з метою сильного залякування населення або незаконного примушування уряду чи міжнародної організації виконати чи утриматися від виконання будь-якої дії, або серйозно дестабілізувати чи знищити фундаментальні політичні, конституційні, економічні або соціальні структури в країні або міжнародній організації.

Від держав-членів також вимагається встановити відповідальність за навмисні дії «керування терористичною групою» або участь в її діяльності, коли відомо, що така участь є внеском у кримінальну діяльність такої групи, а також встановити відповідальність за підбурювання чи допомогу або сприяння, або загалом за замах на вчинення будь-яких із вищезазначених правопорушень (п. 76 Висновків) [11].

Крім того, у п. в) «Резюме рекомендацій» КРЕС зазначає необхідність пильно стежити за тим, щоб основоположні принципи кримінального права застосовувалися щодо актів тероризму так само, як вони застосовуються до будь-яких інших правопорушень, та забезпечували чітке визначення складів таких правопорушень [11].

Висновки. Отже, підсумуємо результати проведеного дослідження:

1. Терористичний акт є конвенційним злочином і введення кримінальної відповідальності за його вчинення в ст. 258 КК України можна розглядати як виконання Україною взятих на себе міжнародних зобов'язань із питань боротьби з тероризмом.

2. Міжнародні організації досі не навели точного визначення поняття «терористичний акт», що значно ускладнює виконання країнами-підписантами міжнародних актів взятих на себе зобов'язань щодо боротьби з терористичними актами та знижує ефективність заходів міжнародної спільноти та конкретних держав у цій площині. Водночас важливою є рекомендація КРЕС, передбачена в «Резюме рекомендацій» цієї інституції, відповідно до якої держави повинні забезпечувати чітке та точне визначення складів цих правопорушень (актів тероризму, терористичних актів).

3. Незважаючи на відсутність міжнародно-правового визначення поняття «терористичний акт», у міжнародних документах конкретизовано низку різновидів такого злочину та наведені окремі типові його ознаки. Ці орієнтири є корисними для подальшого розроблення шляхів удосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність за терористичні акти й інші злочини терористичної спрямованості.

4. Важливо, що міжнародні інституції (наприклад, ПАРЕ) нагадують, що боротьба з тероризмом не може використовуватися як привід для обмеження основних прав і свобод людини, що гарантуються Європейською конвенцією з прав людини та відповідними правовими документами Ради Європи.

Список використаної літератури:

1. Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом (ETS № 90): Конвенція Ради Європи від 27 січня 1977 р.; міжнародний документ. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_331.
2. Філонов О.В. Міжнародне співтовариство у боротьбі з тероризмом. URL: file:///C:/Users/user/Downloads/Polzap_2013_7_22.pdf.
3. Конвенция о борьбе с незаконным захватом воздушных судов: Конвенция ООН от 16 декабря 1970 г. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_167.
4. Международная конвенция о борьбе с бомбовым терроризмом, принятая резолюцией 52/164 Генеральной ассамблеи. URL: <http://www.antiterrorism.org/ru/laws/international/1998.php>.
5. Декларация о мерах по ликвидации международного терроризма, утвержденного резолюцией 49/60 Генеральной ассамблеи от 9 декабря 1997 г. URL: <http://www.antiterrorism.org/ru/laws/international/1994.php>.
6. Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників: Конвенція ООН; міжнародний документ. Нью-Йорк, 17 грудня 1979 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_087.

7. Конвенція про фізичний захист ядерного матеріалу та ядерних установок: Конвенція ООН від 26 жовтня 1979 р.; міжнародний документ. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_024.

8. Збірник документів Ради Європи. Захист журналістів. Страсбург, 2016. 52 с. URL: <https://rm.coe.int/16806b59709lfnfpdthytyyz>.

9. Резнікова О.О., Місюра А.О., Дрьомов С.В., Войтовський К.Є. Актуальні питання протидії тероризму у світі та в Україні: аналіт. доповідь / за заг. ред. О.О. Резнікової. Київ: НІСД, 2017. 60 с.

10. Роль суддів у захисті верховенства права та прав людини в контексті тероризму: висновок № 8 (2006) Консультатив-

ної ради європейських суддів до уваги Комітету міністрів Ради Європи. URL: https://court.gov.ua/userfiles/visn_8_2006.pdf.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Попович Ольга Станіславівна – аспірант кафедри кримінального права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Popovych Olha Stanislavivna – Postgraduate Student on the Department of Criminal Law of Yaroslav Mudryi National Law University

olyapopovich21@gmail.com

